

R. Mortier, e.a., ed., *Etudes sur le XVIIIe siècle*, V (Brussel: ULB, 1978, 238 blz., BF 495.—, ISBN 280040677 1).

Deze uitgave van de studiegroep achttiende eeuw van de Université Libre de Bruxelles bevat veertien artikelen. Het geografisch onbeperkt en chronologisch ruim te nemen kader laat de mogelijkheid open voor opname van kwalitatief erg verschillende bijdragen. Daar elke bijdrage op zich staat bespreken we ze hier in de volgorde zoals ze in de uitgave voorkomen. R. Mortier, voorzitter van de studiegroep, begint de reeks met een artikel over de bisschop-in-partibus Frayssinous (1765-1841). Deze aanvankelijk onbelangrijke Franse priester ontpopte zich tijdens de negentiende-eeuwse Restauratie als één van de bestrijders van het verlichte ideeëngoed. Na een beknopte, maar volledige, biografie bespreekt de schrijver grondig het spitschrift *Oraison funèbre du Philosophe Thomas Pagniodès*. Op basis van de gegeven tekst kan de lezer zelf de kennis van deze bisschop-politicus - en deze van Mortier - van het materialistisch jargon, de vrijmetselaarsstijl en jacobijnse ideologie toetsen.

In het project 'Vicaire 76' onderzocht men per computer de woordenschat van een aantal werken van Leibniz, Descartes en Rousseau. A. Robinet brengt hiervan een deelverslag, namelijk zijn bevindingen over het woord *nature* in Rousseau's *Profession de foi du vicaire savoyard*. Uitgebreid bespreekt hij de grote hoeveelheid output-gegevens rond dit sleutelbegrip en komt zo tot interessante conclusies, die anders niet mogelijk waren. De kans tot vergelijkende studie laat hij bewust open.

J. Marx bespreekt op basis van een aantal recente publikaties welke moderne kenmerken de achttiende-eeuwse Franse romans vertonen. Hij analyseert hoe dit nieuwe genre de band tussen fictie en realiteit anders ging benaderen. De verdienste van deze bijdrage schuilt hierin dat gelijktijdig een synthese wordt gebracht van het onderzoek uit de laatste decennia, naast verwijzingen naar de bronnen zelf.

M. Bastiaensen bespreekt nauwgezet een tweederangs vrijmetselaarsstoneel *Le Franc-Maçonn prisonnier*. Van dit drama is een Franse en een Duitse versie. Na een korte biografische beschrijving van de auteurs, de broers Hans Heinrich en Hans Karl, baronnen van Ecker und Eckhoffen auf Berg, gaat hij in op de verhouding tussen beide werken. Vervolgens bespreekt hij de inhoud uitgebreid.

J. Lemaire betoogt in zijn bijdrage dat, in tegenstelling tot wat G. L. van Roosbroeck en K. J. Bremer beweren, er meer dan een loutere toevallige overeenkomst is tussen H. Bouvets *L'apparicion maistre Jean de Meun* uit 1398 en de *Lettres persanes* van Montesquieu. Hij toont duidelijk aan dat er een zeer reële analogie is (inzake de wijze van voorstellen, de inhoud van de kritieken en verborgen intenties van de auteurs). Maar of Montesquieu ooit werkelijk Bouvet las, kan hij ook niet bewijzen. Toch blijft het alleszins een interessante benadering van dit werk van Montesquieu.

M. Mat-Hasquin geeft in haar bijdrage een schema om het gehele theateroeuvre van J.-J. Rousseau te verklaren. Zij doet dit door de dragende structuren onder deze toneelstukken aan te geven. Deze krachtlijnen toont zij in hun relatie tot de socio-politieke context van de tijd en de evolutie in het denken van Rousseau over mens en maatschappij. Hierin slaagt zij prachtig. Soms simplificerend geeft zij toch een degelijke verklaring voor dit geheel. Het verbinden van detailkennis met een duidelijke visie geeft een boeiende kijk op dit onbekende aspect van deze denker.

J. Blankoff geeft een encyclopedisch overzicht van de medailleerkunst in Rusland in de achttiende eeuw. Dat deze kunstvorm nergens anders voldoende aandacht krijgt, betreurt hij. Maar veel verder dan het stellen dat ook Fransen, Duitsers en andere buitenlanders in

RECENSIES

Rusland verdienstelijk werk leverden komt hij ook niet. De minder scherpe foto's van enkele herinnerings- en/of beloningsmedailles verhelpen dit ook niet.

M. Fredericq-Lillar vertelt meer over de stijl van het oude Gentse herenhuis 'Vander Meersche'. Hiertoe gebruikt zij kritisch de reeds bestaande informatie en vult deze aan (met haar bevindingen). Na een volledige schets van de historiek bespreekt zij het buiten-aanzicht, de trapzaal en eretrap van dit gebouw. Hierbij wijst zij op de eigenheid van de stijl ten opzichte van de Franse en Duitse inbreng. Zij besluit dan ook terecht dat in de rand van barok en rococo er een eigen Vlaamse, triomferende rococo bestond.

Met een grondige bewijsovereenkomst P. Schreiden enkele beweringen van H. en G. Aurenhammer in hun basiswerk over het Belvédère te Wenen. Meer bepaald toont hij aan dat de conversatiekamer pas na de dood van prins Eugeen van Savoyen tot de spiegelkamer werd omgevormd. Hij wijst erop dat deze vergissing is ontstaan doordat het materiaal over deze spiegelkamer in het Winterpaleis te Wenen werd gehaald. Zo levert hij niet alleen enkele details voor de geschiedenis van deze twee Weense gebouwen, maar ook over enkele achttiende-eeuwse kunstenaars.

De bijdrage van A. Deroisy is veel ruimer dan de titel doet vermoeden. De auteur maakt eigenlijk een evaluatie op van het politiestelsel in de Nederlanden na 1750. Zijn verdienste bestaat erin van op basis van de bronnen zelf een helder overzicht te geven van deze complexe problematiek. Dat hij voor één van zijn twee uitgewerkte voorbeelden, dit over de drossaard van Brabant, niet naar de goede licentieverhandeling van G. Vrolix hierover verwijst, is toch een tekort.

Tegen de achtergrond van een ruimer politiek-religieus kader schetst A. Jansen het verhaal van de verdrijving van de jesuïeten uit Mexico in 1767. Verder geeft hij biografische informatie over de uitvoerder van dit project markies de Croix. Zijn antwoord op de vraag of deze avonturier een vrijmetselaar was, bewijst hoe genuanceerd hij deze zaken benadert. Zijn kennis van de Spaans-Latijnsamerikaanse historiografie verbonden met een inzicht in deze over de achttiende eeuw, maken dit tot een boeiend artikel.

In haar artikel bestudeert F. H. Lemay een kleine groep binnen de zwijsende meerderheid van de Franse Constituante: de vertegenwoordigers van de derde stand uit het noorden. Haar werkwijze is een methodologisch voorbeeld te noemen om dit ongrijpbare gegeven goed te benaderen. Haar gave om dorre cijfers aan te vullen met informatie over mensen van vlees en bloed levert een aangenaam artikel op. Zonder in onnodige details te treden, geeft ze hiermee eveneens biografische informatie.

H.-J. Lope geeft een uittreksel uit een reisverhaal door Don Diego Alejandro de Galvez. In een erg kort gehouden inleiding stelt hij deze Spanjaard op éénzelfde niveau als een Dérival en een Forster. In voetnoot vergelijkt hij deze passage met hetzelfde gegeven in het jongere reisverhaal van Antonio Ponz. Het gegeven deel betreft een beschrijving van het achttiende-eeuwse Brussel. Het geheel moet het echter ervan hebben dat Brussel juist nu zijn millennium viert.

Op basis van de werken van Quesnay bespreekt J. Nagels enkele economische elementen met betrekking tot de 'voortgang' bij de fysicocraten. In een heldere uiteenzetting analyseert hij hoe deze theoreticus reeds een inzicht had in de marktmechanismen. Hij overstijgt zelfs het louter economisch-theoretische door deze theorie zelf te illustreren en zich af te vragen welk effect de werken van Quesnay in zijn tijd zelf hadden.

W. Baeten

H. van der Hoeven, *Gijsbert Karel van Hogendorp. Conservatief of liberaal?* (Historische